

88 jest nám dnes Máj drahý, ji byl drahý i těm básníkům, kteří se k němu vraceli nebo na něj navazovali v českém literárním vývoji devatenáctého věku.

Proto pokládám také za pochybenou snahu p. Novákovu sblížovati Máchu s Novalisem (str. XXIV a XXV) a hledati v obou „touž básnickou metodu“. Vpravdě jsou oba protichůdci. Novalis básník nejvyšších metafysických nadějí — Mácha duch, který i v zoufalství byl statečný a měl odvahu zúčtovati si život v to, „co se nic nazývá“; Novalis duch vysoké kultury, která pracovala o synthese poesie i vědy, logiky i obraznosti, života i umění — Mácha první její článek a člen, představitel stadia, kdy všechno rozpadá se ještě ve zlomky tyčící se proti sobě a bojující s sebou. Ani hudebnost Novalisova a Máchova nemá nic společného, jest jen širokým a nepřesným slovem na označenou dvou věcí zcela různorodých: u Novalise jest hudba světelnou vibrací, vykoupenou a odhmotněnou logikou světa a života — u Máchy slovem, kterým zvučí ujařmená příroda a žaluje zrazený člověk, spoutaný s ní.

Arno Dvořák: Kníže¹

89

Dramatická prvotina p. Arna Dvořáka není male myšlena: silná, mocná idea rozkřídluje se v ní do rozměrů, na jaké nejsme zvyklí v naší dramatické literatuře. Pan Dvořák vzal si sužetem své dramatické básně — neboť tím jest jeho Kníže — svrchovaně zajímavý moment v českém vývoji národním, moment, kdy se tvořil český stát, kdy jednotliví kmenové překonávají svůj partikularism a slévají se v jediný národ s jednou ideou. Nositelem této ideje jest Přemysl; on „hledá nového boha“, tvoří nového boha velikosti, síly, důvěry a cti; on, „veliký rouhač“, překonává a zabíjí starého, malého, zbabělého boha, který leží jako mūra na celé zemi a vypíjí z lidí každý zárodek velkodušnosti a odvahy; on odnaučuje celý národ bázni před tímto malým znemravňujícím bohem, proměňuje malodušnou rotu a sběh v „národ knížat“. Přemysl má soka a spolu nápadníka na prestol knížecí, Ctirada, zdánlivě silnějšího, který padá v kritickou chvíli nedostatkem vnitřní velikosti a odvahy. Vnitřní výsost Přemyslova jest v tom, rozumím-li dobře dramatu p. Dvořákovu, že dovede překonat strašnou umrtvující sugesci, kterou na něho vrhne Vlasta: Vlasta uloupila mu jakousi zakopanou kovovou skříň, s níž spojila umírající kněžna Libuše štěstí a úspěch, tedy jakýsi talisman nejvyšší síly a účinnosti; Přemysl dovedl neklesnout i v zoufalé situaci, do níž jej vehnala Vlasta, zbořivši most ke stříbrnému bohu a osamot-

¹ - [Viz zde str. 190 a n.]

nivši jej tak, odloučivši jej tak od boha. Velikost jeho jest tedy ryze vnitřní a mravní: jest to vítězství nad pověrou. Ve vlastní hrudi nalézá Přemysl záruku své síly, ve své myšlence slib své velikosti. Maně hlásily se mně v mysli při četbě Knížete dva verše z kteréhosi dramatu Fletcherova, kde Caratach, když byl napomenut, aby zbadal smysl boha Audata, odpovídá: „*V naší snaze skryt jest jeho smysl — statečnost jest nejlepší náš bůh.*“

Škoda, že tohoto motivu není dost dramaticky vykořistěno, že neproměnil se dost v dramatickou krev a v dramatické teplo. Zdá se mně to tak alespoň při četbě. Působí to na mne dojmem, jako by tyto ideje byly nalepeny na osoby poněkud z vnějška: vlastním úkolem psychologického umění bylo by proměnit je v samu osudovou nutnost charakteru, učinit z nich sám psychický organism figur. Aby mně bylo rozuměno, poukazují na Ibsenovy Nápadníky trůnu, kde jest situace do jakési míry obdobná. Země čeká veliký osvobozující čin, novou velikou životodárnou myšlenku, položenou mimo posavadní koleje a dráhy historické: trůn jest jen hmotným symbolem tohoto činu, po němž volá doba. Jako v dramate p. Dvořákově i tam dva muži blíží se mu s touhou — ale s jakou podivnou jedinečnou jasností jest tam ukázáno, jak velká myšlenka prostupuje a proměňuje celý charakter lidský, jak jest tam *zápasem obou nápadníků* poskytnuta této mravní a myšlenkové velikosti příležitost, aby se projevila a bezesporně osvědčila v situacích zcela určitých a konkrétních!

Nerad bych, aby to, co jsem zde řekl, bylo vykládáno proti dramatu p. Dvořákovu a tvořilo předsudek proti němu, dříve než bude uvedeno na scénu. Povinností divadla jest ukázati bezesporně nám i autorovi, kolik tvárných sil básnických chrání se v této hře, jistě ne všední a banální. Ať tak, ať onak: zatím jest třeba upozornit na p. Dvořáka jako na mladého autora, který si staví cíle v dnešní naší produkci ne právě běžné — cosi hodného povšimnutí a zájmu v době, kdy největší většina našich divadelníků spokojuje se dramatickou anekdotou, nudným žánrem nebo vypiplaným preparátem mrtvé duševní anatomie.

Ještě poznámku. Český starověk jest nazírán ve hře p. Dvořákově zcela jinak, než bývalo posud u nás zvykem, bez romantické aureoly a povšechné zamlženosti, jakou má na př. ještě v Zeyerově Vyšehradu nebo Neklanovi. Jest vidět, že p. Dvořák zanášel se opravdově archeologií a starou historií českou; nejsem kompetentní, abych posoudil, pokud jest jeho malba správná a charakteristická. Všecko, co mohu říci, jest jen, že česká prehistorie vypadá v dramate p. Dvořákově na mnohých místech černě, jako vlada tmy, a že při tom neztrácí na kouzlu. Tato vědecká materie není posud, trvám, plně strávena, umělecky zmožena a básnicky vytěžena v práci p. Dvořákově; snad i posud mu spíše škodí a překáží, než pomáhá; ale v dalším vývoji, bude-li se jím p. Dvořák čestně probíjet, přijde jistě doba, kdy se to obrátí a kdy narostou křídla tomu, co se zdálo být v první chvíli závažím. Tak tomu bývá při každém velikém cíli a při každé opravdové snaze.